

ב"ה - שבת פרשת נח, ד' חשוון תשע"ז 05.11.16

עול כל מעשייך

גיליון מיוחד על אדם וחיה

ישראלים רבים יותר ויותר מאמצים תזונה צמחונית או טבעונית. סקרים מצביעים על כך שרבע מהישראלים מצהירים שהפחיתו את צריכת הבשר, ואחד מכל שמונה ישראלים הוא צמחוני או טבעוני.

המגמה הזו אינה פוסחת גם על הציבור הדתי. אנו פוגשים צמחונים וטבעונים בקרב הנוער הסרוג, בקרב תלמידי הישיבות וגם בין הרבנים. משפחות שלמות, שומרות מצוות, יושבות מדי שבוע לסעודת שבת על טהרת הצומח. בגיליון מיוחד זה אנו מבקשים לגרות ולאתגר את המחשבה, ולעורר דיון מעמיק יותר ביחסנו לבעלי-חיים בכלל ולאכילתם בפרט - לא כהשפעה מהעולם החילוני אלא כשאלה העולה מתוך השיח התורני עצמו.

בגיליון זה:

כשרות אינה רק תעודה - מתוך מאמרו של הרב ד"ר בני לאו | הבעל שם טוב כשוחט | הרב אליהו קלצקין על אכילת בשר - ספר חדש וערב השקה! | מרבה בשר או ממעיט בשר - הרב ד"ר חזי כהן | בשר בשבת תענוג - הרב ישעי לוביץ'-צביאל | עובדות על תעשיות החי | טיפים לתזונה בריאה

דברי פתיחה: נחי אייל יו"ר תנועת אורות

השנה נציין חמש שנים לפטירתו של חנן פורת ז"ל מייסד 'תנועת אורות'. זכיתי ללוות את חנן בפעילותו הציבורית הענפה עוד בהיותו חבר כנסת ולאחר מכן בתנועת אורות ובשני שדות הפעולה הללו אורו של הרב קוק היה נר לרגליו של חנן והתווה את דרכי פעילותו.

גם תנועת אורות של היום פועלת על פי דרכו של הרב קוק ומתוכה למורשתו של חנן. יישוב ארץ ישראל כאידאל, הדאגה הכנה לחברה בישראל ומחויבות לדרך התורה - מאפיינות כל כך את אישיותו ופועלו של חנן, מהוות את אבני היסוד של פעילותנו ושלוששתן מגולמות בפריקט 'עולמקום'.

מטרת עולמקום היא לחבר בין החברה בישראל לסביבה מתוך ראייה תורנית, וכשנעשה זאת בבית, במעגלים הפנימיים שלנו - בוודאי נשפיע על העולם כולו. ואכן עולמקום עוסק בפעילות נקודתית המתאמת למגוון אוכלוסיות שמחברת אותן לסביבה וליהדות: הדרכות בבתי ספר, פעילות אחר הצהריים, תחרות בין קהילות מקיימות, סמינרים לנוער עולה, התו הירוק - עידוד מחזור עלוני שכת ועוד מגוון פעילויות.

בחברת זו שלפניכם החלטנו להתמקד בסוגיה של צמחונות ובעלי חיים בראיה תורנית. ליהדות יש יחסים מורכבים עם בעלי החיים והמתח נע בין הקרבת קרבנות לבין הלכות צער בעלי חיים, כאן אנו מציעים זווית חדשה לבחינת סוגיה זו.

אני מאחל לכולנו שנה טובה וחיזוק החיבור בינינו לבין האדמה, הסביבה והתורה.

תנו. לחיות לחיות

עלון זה יצא ביזמת עולמקום olammacom@gmail.com
ובסיוע עמותת תנו לחיות לחיות, ת.ד. 3602 רמת-גן 52136,
טלפון: 03-6241776, פקס: 03-6241779.
הפקה, כתיבה ועריכה: עמותת תנו לחיות לחיות ועולמקום
עיצוב גרפיקה: יאנה אוקרנט Yanaokrent.co.il

הבעל שם טוב כשוחט

קושיות חבויות בסיפור יפה

מסופר על הבעל שם טוב הקדוש, כשהיה צדיק נסתר, התפרנס משחיטה. לאחר שעזב את הכפר, הגיע שוחט חדש. יום אחד הביא המשרת הגוי של אחד היהודים תרנגולת. בעוד השוחט משחז את סכינו, החל הגוי לצחוק: "אתה מרטיב את הסכין במים?!" קרא. "וכי מה אעשה?" שאל השוחט. השיב הגוי: "ישראלית" (הבעש"ט) היה כוכה בשעה שהשחז את הסכין ומרטיב אותו בדמעותיו!"

זהו סיפור כל כך יפה על הבעש"ט, ואפשר למצוא בו פנים רבות ורבדים רבים. מה מנסה הסיפור ללמד אותנו על רגישותו ועדינות נפשו של הבעש"ט? ומה על מעשה השחיטה? על-פניו אין זה סיפור צמחוני: שוחט יכול שיהיה צדיק נסתר, וגם העוף שנשחט בידי שוחט שאינו כוכה - עוף כשר הוא. ובכל זאת, הקריצה החסידית: פעולת ההשחזה של הסכין - זו שבסרטים מציינת את שיא המתח רגע לפני הרצח - הוא עושה בעזרת הדמעות שלו עצמו! הבעש"ט משחז וכוכה. האם בין רגישותו לבין מעשה השחיטה ישנה סתירה אותה הסיפור מבקש ליישב באמצעות בכיו של הבעש"ט? האם הבכי משקף כאב על התרנגולת הנשחטת? או שמא צער על עולם נפול ואכזרי המאפשר אכילת בשר? האם מעשי הבעש"ט מציבים אידיאל ואם כן, מהו?

לא כאן המקום להציע תשובות ופתרונות. במקום זאת נוסיף למורכבות הסיפור, ונשאל מה בין התרנגולת ששחט הבעש"ט ואפילו זו שנשחטה בידי השוחט החדש לבין הכשר שמחכה לנו בחמין... הנה הוראות הרבנות למשחטות: "שוחט ישחט ברציפות עד חצי שעה, וינוח חצי שעה... קצב השחיטה לעופות שמשקלם עד 2.5 ק"ג יהיה: ב'חלק' - 10 עופות לדקה לכל שוחט; 'כשר' ו'מהדרין' - 12 עופות לדקה לכל שוחט."

מספיק להעיק מבט בנהלי הרבנות הראשית למשחטות כדי להיווכח שאנו חיים בעולם אחר לחלוטין. אמת, העולם בו אנו חיים אינו דומה באף פרמטר למה שהיה לפני מאתיים שנה. אנו חיים בעולם ממוסחר ומנוכר בתחומים רבים, וכאשר מדובר ב'תעשיית המזון מן החי' אנו נאלצים להתמודד עם השלכות לא פשוטות כלל הן במישור ההלכתי (דיני טרפות) והן במישור המוסרי (היחס לבעל חיים, תנאי מחיה ועוד) בגיליון זה מטרנתי היא לעורר למחשבה ולכחון את הנושא בזווית תורנית.

כשרות איננה רק תעודה

מתוך מאמרו של הרב ד"ר בני לאו

דודי מו"ר הרי"מ לאו שליט"א התייחס בספרו שו"ת יחל ישראל לבעיות כשרות שאינן קשורות במישרין למזון המוגש: מלון הפתוח בשבת לקליטת אורחים, אולם שמחות שמתקיימים בו מופעים שאינם עומדים בכללי צניעות וכיו"ב. הצעתו היתה שבמקביל לדרגות הכוכבים של משרד התיירות, יינתנו בתעודת הכשרות "מגיני דוד": לדוגמה מלון בעל חמישה מגיני דוד - האוכל בו הוא כשר "גלאט" ובמלון מורגשת אווירת השבת; ואילו מן דוד אחד פירושו שהאוכל הוא כשר אך אין אווירת השבת והמופעים לרוח התורה: "על קביעת הדרגות ומה מסמלים מספר מגיני הדוד וכן הלאה... ועדה מטעם הרבנות הראשית עם נציגי התאחדות בתי המלון".

גם הראש"ל הרב עמר הגיב על תעודות כשרות המתעלמות מן ההקשר של בית העסק: "האם אפשר לסמוך על אנשים אלו שרומסים את השבת בגאווה ובוז, ובאותו מקום ינהלו עסק כשר? יחללו שם שבת, הרי הם מכריזים על המקום הזה שהוא מתנגד לכל דבר שבקדושה, ואיך ניתן להכריז עליו כמקום כשר והרי אין לך סתירה גדולה מזו, ואין חילול ה' גדול מזה שעל מקום כזה תתנוסס תעודת הכשר מהרבנות" (שו"ת שמע שלמה).

” מאות תשובות נכתבו בענייני כשרות הבשר, אך כמעט ולא דנו בשאלת תהליך גידול הבהמה או העוף, לקראת שחיטתו... ”

האם נוכל לתת תעודת כשרות למקום שבו אין הקפדה על דיני ממונות כגון: הלנת שכר עובדים, העלמת מס, גזל, הפקעת מחירים ועוד? ומה על תנאי העסקה פוגעניים כמו: שכר מינימום, ימי חופש והלנת שכר? שאלות אלה ואחרות כמעט ואינן עולות על סדר יומם של הגופים האחראים על מערכת הכשרות. לאור דעתם של הרבנים הראשיים שצוטטו לעיל ודאי הוא שמושג הכשרות מסוגל להרחיב את מוטת כנפיו למערכת מקיפה יותר הבודקת ותובעת ממקבלי התעודה שמירה קפדנית על אורחות חיים יהודיים.

מאות תשובות נכתבו בענייני כשרות הבשר אך כמעט ולא דנו בשאלת תהליך גידול הבהמה או העוף, לקראת שחיטתו, אך ידוע ומפורסם עד כמה הקפידה ההלכה לדורותיה על דיני שחיטה, כך שייצמחו ככל האפשר את צער הבהמה הנשחטת. גדולי ישראל הוכיחו שדיני השחיטה מועילים למנוע צער הבהמה, לעומת שיטות המתה אחרות.

אמנם נראה, כי לפוסק ההלכה צפויה מלאכה לא פשוטה בכאן לנסות ולהכריע בשאלות חברתיות מזווית הלכתית. פסיקת הלכה מורכבת ממגוון רחב של שיקולים, הן כאלה שמבוססים על הספרות ההלכתית כפי שהועברה מדור לדור בספרות השו"ת הענפה, והן כאלה שמבוססים על נורמות מוסריות וערכיות של החברה.

בימים אלה, כאשר החברה הישראלית מתמודדת עם סוגיות חברתיות רבות, שיש להן גם היבטים מוסריים וערכיים שונים, ראוי לה לחברה הדתית שתרים על נס את העיסוק בסוגיות אלו מן הזווית ההלכתית והאמונית, מתוך אמונה שתורת ישראל מכילה בתוכה התייחסות לכל אותן סוגיות.

דומני שהרעיון של הרי"מ לאו אודות קביעת "מגיני דוד" בתעודות הכשרות, על פי קריטריונים שונים יכול להכיל בתוכו גם את אותם שיקולים מקיפים שאינם עוסקים ישירות בתחומי כשרות המזון. כשם שיש מוצרי מזון המכילים את תו התקן של איכות הסביבה כך יכולה מערכת הכשרות לפתח את תו התקן של כשרות מהודרת, המקפידה על מכלול ערכים בתוך שיקולי הפסיקה. כך נקבל תעודת כשרות בעלת אופי מוסרי-חברתי כלפי העובדים ובעלי החיים.

האדם בעידן היתר אכילת הבשר: מרבה בשר - או ממעיט בבשר?

הרב ד"ר חזי כהן

הרב חזי כהן מלמד באוניברסיטת בר אילן, ישיבת מעלה לנבוכדנצר ומדרשת עין הנצי"ב

בראשית ברא א-להים את האדם צמחוני. האדם קיבל את שרביט ההנהגה בעולם, הנהיג את החיות ומשל בהן: נתן שמות לבעלי החיים, השתמש בהם לעבודת האדמה, למקנה, צמר וחלב. עם ההנהגה קיבל גם את שרביט האחריות לבריאה כולה. התורה מבחינה בין הצומח לבעלי החיים; בעוד שהצומח הוא המצע עליו האדם פועל, הרי שבעלי החיים נבראו כפתרון לבעיית הבדידות האנושית "לא טוב היות האדם לבדו אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזְרָא כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּצְרָא ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם" (בראשית ב, יח-יט). ההמשך ידוע; א-להים ראה שהחיות לא מספיקות לאדם והעמיד כנגדו לעזר את חוה. על כך יש לשאול האם א-להים שגה? מדוע מספרת התורה שהא-ל הגה רעיון שלבסוף נדחה? גם בטעות של א-להים יש אמת, אמת חשובה מאין כמוה. אמנם בעלי החיים אינם יוצרים זוגיות שלימה עם האדם וכל אדם זקוק לבת זוג, אשת חיק ממתיקת סוד. אולם יש בבעלי החיים חכמות וקשר משמעותי, די אם תראו אנשים המטיילים עם כלבם על מנת להכין זאת...

”אני קורא להפוך את התמונה ולהסתפק באכילת בשר פעם בשבוע, ואף פחות מכך.”

ואז הושחת העולם "כִּי הִשְׁחִית כָּל בְּשָׂר אֶת דְּרָכָו עַל הָאָרֶץ" והמבול ניתן משמיים על העולם שחזר אל ראשונותו אל המים המכסים את היבשה, כפי שהופיע בבריאה "וַיִּרְאֶה אֱלֹהִים מְרַחֲקֵת עַל פְּנֵי הַמַּיִם". המים החלו מתייבשים והעולם נברא בשנית, אתחול מחדש; דומה אבל אחרת. לאחר המבול נוצרו 'כללי משחק' חדשים: א-להים הבטיח שלא ירד עוד מבול גם אם העולם יושחת שוב, ואף תלה את קשת המלחמה מהופכת על מנת להמחיש שאינה מאיימת עוד על הארץ. ומה עוד? הוא התיר לאדם לאכול בשר. העולם הראשון הקמאי גבוה מידי, רוחני מידי, ואינו מתאים לאדם החדש זה שמראש יש להקטין את הצפיפות לגבי סגולותיו הרוחניות. מכאן ואילך החל האדם לאכול בשר שהפך למרכיב מרכזי בתזונתו, עד כדי כך שבערבית (ובאופן אחר בעברית הקדומה) המילה לחם משמעה דווקא בשר.

כפרשת ראה, לקראת הכניסה לארץ חזרה התורה והתירה אכילת בשר אך באופן מפתיע השתמשה במילה בעלת קונוטציה שלילית, תאוה: "כִּי תִאָּהֵב נַפְשְׁךָ לֶאֱכֹל בְּשָׂר כְּכֹל אֲמַת נַפְשְׁךָ תֹאכַל בְּשָׂר" (דברים יב, כ). האם רמזה בכך התורה שאין זו אלא פשרה עם כמיהתו של האדם לבשר, ובעצם אין הדבר אידיאלי? כך סבר הרב קוק במאמרו הידוע 'חזון הצמחונות והשלום'.

את הפער שבין ההיתר המעשי לשפה המסתייגת ניתן לפתור בדרכים שונות: ניתן לקרוא להימנע מאכילת בשר או לקבוע שהצמחונות תחזור לעתיד לבוא. את הפער שבין האידיאל הצמחוני למציאות המתירה את אכילת הבשר ניתן למתן בעזרת קריאה למעט באכילת בשר. המשנה במסכת אבות קבעה "הוא [הלל הזקן] היה אומר מרבה בשר מרבה רמה" (פרק ב משנה ז) לדבריו מותר לאכול בשר אך במידה, אל תרבה.

תורתנו, תורת חיים היא, תורה המיועדת לכלל ולא ליחידים סגולה על כן אין היא מוחקת את יצריותו של האדם אלא פועלת בעזרתה; מסייגת אותה כשצריך, מכוונת אותה למישורים ראויים, לזמן הנכון, לכמות הראויה. על כן אין התורה קובעת שיש להימנע מאכילת בשר, היא מתירה אותה כדיעבד ותוך הסתייגות, לפיכך כל המבקש להיות קשוב לקולה של התורה נדרש למתח הזה שפתרונו לדעתו הוא בקריאה למעט באכילת בשר. כך היה מנהגם של גדולי ישראל כמו הרב כדורי שהיה אוכל מעט דג כליל שבת.

נדמה כי דווקא העולם המודרני מחייב זאת. העולם המודרני-תעשייתי הפך את אכילת הבשר למפעל ייצור המחייב יעילות הפוגעת באופן מובהק בבעלי החיים, ובעצם החברה הניזונה מכך מעודדת זאת. התעשייה הגיעה לממדים מפלצתיים, ואנו נדרשים לבלום זאת. אין סיבה שנאכל כל יום בשר או שנאכל בחתונה בת שלוש שעות עדר שלם של פרות וכבשים או לול עופות. קריאה למיעוט בשר תקטין באופן מובהק את ממדיה של תעשיית הבשר (שם המבטא היטב את הבעייתיות).

כולם מכירים את יוזמת יום שני צמחוני (Meatless Monday), אני קורא להפוך את התמונה ולהסתפק באכילת בשר פעם בשבוע, ואף פחות מכך. רוב התזונה שלנו צריכה להיות צמחונית, ואילו אכילת בשר פעם בשבועיים-שלושה בעיקר בשבת ובאירועים, אמורה לספק את צרכי החברה.

בראשית נברא האדם צמחוני, ועל פי חוק הכלים השלובים הרוחני, שטבע 'הרב הנזיר', עוד נשוכ אל עצי גן העדן - עד אז יש למעט באכילת בשר.

בשר בשבת תענוג

הרב ישעי לוביץ'-צביאל

צמחונות ויהדות לא הולכות יחד, תשאלו (כמעט) כל אדם דתי. לשיחה על צמחונות עם אנשים דתיים יש תכנית קבועה קודם כל מצטטים את המדרשים המראים שאדם הראשון בגן עדן היה צמחוני וכדומה ואז באופן כמעט אוטומטי עולה השאלה ומה עם עונג שבת? הרי יש מצווה לאכול בשר בשבת. במילים אחרות, תורה וצמחונות אכן יכולים ללכת יחד מה שיותר קשה הוא לשלב צמחונות באורח החיים הדתי. אכילת בשר היא הדרך המסורתית לציין את הימים החשובים (שבתות וחגים) או לציין סעודות חשובות (חתונה, סיום מסכת) ולהיפך המנועות מאכילת בשר לציין ימי אבל (תשעת הימים).

האם באמת יש חובה לאכול בשר בשבת?

אכן בשולחן ערוך הלכות שבת סימן ר"נ כתוב: "ורבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו" ובסימן רמ"ב כתוב הש"ע שעל האדם לכבד את השבת ככל יכולתו בכגדים נאים ומאכלים אך אינו מזכיר דווקא בשר או דגים. המשנה ברורה מאריך בסימן זה לכאור את גדרו כבוד שבת "ויש פוסקים שסוברים דעיקרו הוא מן התורה... לקדשו ולכבדו בכסות נקיה ולענגו בעונג אכילה ושתייה והפליגו חז"ל מאד במצוה זו... לענגו בדגים... שזה היה מאכל חשוב בזמניהם וכן בכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג ולפי שמן הסתם רוב בני אדם עיקר ענוגם בבשר ויין ומגדנות לכך איתא בסימן ר"נ דירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו... טוב שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים אם לא שאין נאותים לו לפי טבעו או ששונאן **ושבת לעונג ניתן ולא לצער**".

אנו רואים שהחפץ חיים כותב במפורש במשנה ברורה שאין שום חובה לאכול בשר או אפילו דגים בשבת! הביטוי המרכזי הינו 'עונג שבת' ואדם שנמנע ממאכל מסוים, הן מסיבה בריאותית והן מסיבה קולינארית, ואינו מתענג עליו אינו חייב לאכול אותו. אדרבה, אם נדייק בדברי המש"כ נראה שאף אסור לאדם להכריח את עצמו לאכול דבר שאינו אוהב או רגיל. ולכן המסקנה היא שלאדם צמחוני או טבעוני הנמנע מאכילת בשר ואינו נהנה ממנה (שלא לומר סולד) וודאי שאין מקום 'להחמיר' ולאכול בשבת אלא להיפך עליו להימנע מאכילת בשר או דגים בשבת כדי להתענג כסעודות השבת.

האם מצווה לאכול בשר בחגים?

בחגים לכאורה המצב שונה כיוון שבכל חג אדם אמור להביא קרבנות ולאכלם בבית המקדש בין אם מדובר בקרבן פסח או קרבן ראיה, שלמים ועוד. אם כך, לאחר שראינו שאין בשבת חובה לאכול דווקא בשר, האם בחגים ובשלושת הרגלים בפרט יש חובה לאכול בשר?

הגמרא במסכת פסחים (ק"ט, ע"א) אומרת כך: "ת"ר חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל שנא' (דברים טז, יד) 'ושמחת בחגך'... רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבת המקדש קיים אין שמחה

”
אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה
אלא בין ובפרק ערבי פסחים (קט).
ת"ר חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו
ברגל... ועכשיו שאין בית המקדש קיים
אין שמחה אלא בין
”

אלא בבשר שנאמר (דברים כז, ז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא בין שנאמר (תהלים קד, טו) ויין ישמח לבב אנוש".

הרמב"ם הביא את הדברים להלכה אבל הוסיף שכיום טוב צריך לאכול בשר כדי לשמוח. הבית יוסף (הלכות יום טוב סימן תקכ"ט) מביא את דברי הרמב"ם ותמה עליו מדוע הוסיף אכילת בשר: "כתב הרמב"ם צריך אדם להיות שמח וטוב לב במועד וכו' ומסיים הרמב"ם "אין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בין ובפרק ערבי פסחים (קט). ת"ר חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל... ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא בין... ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא כבר ייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא בין ומשמע דבין סגי (=מספיק) בלא בשר?!"

אכן בשו"ע (או"ח תקכ"ט ס"ב) השמיט המחבר את דין אכילת בשר ביום טוב ופסק שהחובה הינה שתיית יין בלבד. הביאור הלכה (ד"ה כיצד משמח) שואל מדוע, בניגוד לכתוב ברמב"ם, השמיט המחבר את דין אכילת בשר בחג? ומסביר שהשו"ע פוסק כמו הגמ' בפסחים שהבאנו לעיל, דהיינו בזמן הזה אין חובה לאכול בשר "ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא בין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש **אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיוון שאין לנו בשר שלמים**" אמנם הוא מביא דברי הב"ח שאומר שיש קצת מצווה באכילת בשר גם בזמן הזה. אכילת בשר ודגים הייתה הדרך המסורתית לחגוג, לשמוח ולהתענג, ברור אם כן שאדם שאינו נהנה מאכילת בשר אינו חייב בכך.

ניתן לומר שכיום אוכל טבעוני אינו פחות משובח, מכובד או יוקרתי, כפי שרואים בקבלות פנים ואירועים שונים. ולכן גם אדם שאינו צמחוני או טבעוני לחלוטין יכול לעשות ארוחה טבעונית בשבת או בחג ללא ייסורי מצפון (תרתני משמע). כל המקורות בתורה ובחז"ל מכוונים אותנו להפחית ולמעט באכילת בשר במשך השבוע ולענג בו את השבת ודבר זה ראוי לכל אדם. אמנם מי שהוא בעל נפש ומוכן לוותר על אכילת בשר גם בשבת בהחלט מקיים מצווה, וכפי שראינו מכל המקורות לעיל, אין עליו שום חובה לאכול דווקא בשר בשבת!

נסיים כסיפור מפורסם על הרב שאר ישוב הכהן, בנו של הרב הנזיר, שנפגש עם הרבי מלובביץ'. במהלך הפגישה התגלגלה השיחה והרב שאר ישוב אמר שהוא צמחוני. הרבי התפלא ושאל מה עם העלאת בעלי החיים כפי שלימד האר"י? הרב שאר ישוב בקש את הספר שדי חמד וקרא מתוכו "אשרי מי שאפשר לו לפרוש כל השבוע מבשר ויין ואף בשבת אכילת הבשר היא רשות ולא חובה" הרבי מלובביץ' הודה לדבריו ואמר "נצחוני בני".

לשים את התזונה על השולחן

ליהי יפה - תזונאית קלינית

אז מה אומרת "תזונה ים תיכונית" הלכה למעשה?

בשנים קלים ניתן להעשיר ולשפר את תזונתך ותזונת משפחתך ובכך לשפר גם את בריאותך האישית וזו של היקרים לך.

1. הוספת ירקות ופירות בכל ארוחה: טריות, מבושלים, מוקפצים, בתוך פשטידות וקציצות ואפילו בעוגות! בצעד פשוט זה תוכלו לשפר את ספיגת הברזל ולהפחית את הסכנות לאנמיה - בעיה שכיחה מאוד בישראל. הערך התזונתי של הארוחה כולה יעלה ויכיל נוגדי חמצון, ויטמינים ומינרלים החיוניים להתפתחות ילדים ושיפור הבריאות הכללית. הסיבים התזונתיים יתרמו לתחושת שובע ויסייעו להורדת עודפי הסוכר והכולסטרול בדם.

2. שילוב קטניות בארוחה העיקרית. עדשים, שעועיות, גרגירי חמוס, פול, אפונה יבשה, לוביה וסויה עשירות בחלבונים לצד היותן דלות בשומן ובנתרן. הקטניות עשירות גם בברזל, אבץ, חומצה פולית, אשלגן וסיבים תזונתיים ומצאיות בכל רשתות המזון והשווקים. אורך חי המדף שלהן ארוך ועלותן נמוכה ולכן כדאי להחזיק במטבח בארוח קבע את מגוון הקטניות האהובות על בני הבית. ניתן להכין מהן את המנה העיקרית כמו תבשיל שעועית, ממרח חמוס ביתי או קציצות עדשים וכמו כן להגיש כתוספת במרק ירקות, מגדרה או בסלט. טיפ חשוב בהכנת קטניות הוא להשרות, לכשל ולשמור בהקפאה כמות גדולה ובכך להבטיח שתמיד תוכלו לפתוח את המקפיא ולשפר בדקות ספורות את הארוחה כולה.

3. מעבר הדרגתי לדגנים מלאים במקום דגנים מעובדים. כדאי להתמקד בכמה מזונות מהתפריט הכללי ואותם להחליף לדגנים מלאים. למשל, להחליף שהלחם מעתה יהיה לחם מקמח מלא שאינו מעובד ושמיכל כמות גבוהה יותר של סיבים תזונתיים, ויטמינים מקבוצת B ומינרלים. בנוסף: לערבב בין בורגול שהינו דגן מלא לבין פתיתים. בורגול דורש השרייה כלכל ואין צורך לכשלו וניתן לערבב עם הפתיתים בתום בישולם בעודם חמים בסיר. הדגנים המלאים תורמים לתחושת השובע ומאפשרים מתן מענה תזונתי הולם תוך הפחתה קלורית ובכך מסייעים בשמירה על משקל תקין.

ניתן לסכם באמירתו של הרמב"ם שקבע ש"היו מזונותך רפואותך ולא רפואותך מזונותך" ולכן "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה. צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדו את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימין". (הלכות דעות פרק ד, א).

למתכונים, רעיונות ומידע נוסף היכנסו לאתר הצמחונות הישראלי: www.veg.org.il

השתתפות במירוצי סוסים והימורים עליהם

בנידון של מרוצי סוסים יש לכחון את השאלה האם שימוש זה בכעלי חיים מותר או אסור? הרמ"א באה"ע סימן ה' קובע ש'כל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים אין בו משום צער בעלי חיים', ברור לכולם שמותר לחרוש עם שור את השדה למרות שהוא אינו נהנה מכך. השאלה אילו שימושים בכעלי חיים מותרים ואילו נכנסים בהגדרה של איסור צער בעלי חיים (צער בעלי חיים)? בשו"ת תרומת הדשן ח"ב סימן ק"ה מובא שכל פעולה שנועדה לצרכיו של האדם מותרת כיוון שבעה"ח נבראו לשמש את האדם, אמנם פוסקים רבים חלקו על כך וקבעו

שאלה:
האם מותר להשתתף במרוצי סוסים או להמר על תוצאותיהם?

תשובה:
השתתפות והימור במרוצי סוסים הינם שני איסורים חמורים.

הימורים הינם איסור דרבנן כיוון שכל אדם המשתתף בהימורים חושב שהוא יזכה חזרה בכספו בתוספת רווח. לכן מי שלוקח כסף בהימורים עובר על איסור גזל מדרבנן ועל כך אמרו: 'אסמתא לא קניא'. חכמים אף פסלו לעדות את מי שמכור להימורים כפי שכתוב במשנה בסנהדרין: "אלו הן הפסולין (לעדות) המשחק בקוביה והמלווה בריבית ומפריחי יונים ומלווי בריבית!"

שאיסור צער בעלי חיים חל אף כאשר הצורך הוא הגדלת רווח כלכלי (עין באר היטב יו"ד סימן כ"ד). המחלוקת בין השיטות קיימת כאשר מדובר בצער המביא להגדלת התפוקה כגון הרעבה בעופות, אך בשאלה של מרוצי סוסים הרי שההנאה הינה מעצם ההתעללות בכע"ח ועל כן **לכולי עלמא אסור** להשתתף בחגיגה הליניסטית מסוג זה.

בהקשר זה נביא את דבריו אל הראשון לציון, הרב שלמה עמאר, שכתב בשנת תשס"ו בשאלה האם מותר על פי דין תורה לערוך מרוצי סוסים ולצפות בהם: "נוכח ההתעללות בסוסים הטבועה בתעשייה זו... לכל יסייע במרוצי-הסוסים לא בעצם כינונם ולא בצפייה בהם, הן משום צער בעלי חיים והן משום מושב לצים והן משום משחק בקוביא... כל מי שירא את דבר השם ידיר את רגליו מכל אירוע המערב בתוכו מרוצי סוסים. אנו מקווים גם כי נוכח חשיבות העניין ירתמו שומרי המצוות באופן פעיל למאבק נגד הכנסת מרוצי סוסים לישראל".

ולפרוק את התסכול התרנגולת עשויה לנקר בנוצותיהן של חברותיה לתא. הניקור עלול להסתיים בנזק, ולכן הלולן מקדים וקוטם את מקוריהן של התרנגולות שלא יזיקו אחת לשניה. בגיל שנה וחצי עד שנתיים, כשההטלה שלה פוחתת, ממיתים את התרנגולת, ואת מקומה כלול תופסת תרנגולת חדשה, צעירה. אמנם, ישנם גם לולים תעשייתיים ללא כלובים. הלולים האלו פחות מגבילים מלולי כלובים, אבל גם הם צפופים ולא טבעיים לתרנגולת.

תעשיית החלב היא למעשה תעשייה של חלב ובשר גם יחד. היא משווקת את חלב הפרות, את בשרם של עגליהן - ובכוא היום את הפרות עצמן. גוף הפרה, כמו כל יונק, מייצר חלב רק לאחר לידה או המלטה. לכן, כל פרה ברפת החלב עוברת מחזור של הריונות ולידות. ההיריון מתחיל בהזרעה מלאכותית. זמן קצר לאחר ההמלטה מפריד הרפתן את העגל מאמו ומעביר אותו לתא מיוחד. את האם יוליכו מספר פעמים ביום למכון החליבה, שם ישאבו את החלב במכונה. תעשיית החלב מגדילה באמצעים מלאכותיים את כמות החלב שגופה של כל פרה מייצר ולעיתים מגדילים את מספר החליבות כיממה להגדלת התפוקה. העומס הכבד על העטין מוביל לדלקות (חלק מהתאים הדלקתיים מגיע לחלב שנמכר לצרכן). העומס על הגוף מביא לבעיות בריאות ולצליעות - לעתים עד כדי כך שהפרה קורסת ואינה מסוגלת לקום על רגליה. גם פרה שלא קרסה, אולם תנובת החלב שלה ירדה ולא משתלם להחזיק אותה נשלחת לשחיטה. ומה גורלו של העגל לאחר שהפרידו אותו מאמו? את רוב העגלים מגדלים לשחיטה. חלק מהעגלות יישארו ברפת וייכנסו בעצמן למחזוריים של הזרעה, הריון וחליבה עד סוף ימיהן.

לצד הפרות והעגלים מרפתות החלב מגיעים לבתי-המטבחיים גם עגלים מזנים המשמשים לייצור בשר בלבד. חלקם זכו לחיות חלק מחייהם במרעה. חלק מבשר הבקר בישראל מקורו בעגלים שנולדו מעבר לים: באירופה או באוסטרליה. המסע שלהם לכאן נעשה באניות-משא צפופות, במכלאות מזהמות סיפון על גבי סיפון. מערכות האוורור בספינות מתקשות להפיג את עומס החום הכבד. מכות ומכות חשמל נפוצות בהעמסה ובפריקה. עגלים רבים מתים. אחרים סובלים מחולי ומתשישות. בארץ יחזיקו אותם במכלאות צפופות ויזינו אותם במזון מרוכז עד שגופם יהיה גדול דיו כדי לשלוח אותם לשחיטה.

תעשיית החי המודרנית מציבה בפנינו מציאות שאבותינו לא היו מדמינים. התורה מחייבת אותנו לגלות רגישות כלפי השור הדש את התבואה ולא לחסום את פיו מלאכול. רש"י כותב שמנוחת בעלי-החיים בשבת מחייבת להוציאם מהארוחה לתלוש עשבים. הדיון ההלכתי והמוסרי ביחסנו לבעלי-חיים במאה העשרים ואחת מחייב אותנו להכיר את שיטות הגידול המאפיינות את תעשיות החי כפי שהתפתחו בצפון אמריקה ובמערב אירופה ב-100 השנים האחרונות, והתפשטו משם לעולם כולו כולל ישראל.

כמעט כל בעלי-החיים המשמשים היום לתעשיית המזון אינם יוצאים לעולם לשדה הפתוח. הם גדלים בסככות צפופות ומזוהמות, בתנאים שלא מאפשרים להם לממש כמעט אף אחד מצרכיהם הטבעיים - לעתים אף לא להניע את גופם. עגלים מופרדים מאמותיהם דרך שגרה, ולתרנגולות לא מאפשרים לדגור על ביציהן. גופם של בעלי-החיים עוות לצורכי תעשייה, קטימת מקורים ועוד.

” עגלים מופרדים מאמותיהם דרך שגרה, ולתרנגולות לא מאפשרים לדגור על ביציהן. גופם של בעלי-החיים עוות לצורכי תעשייה, קטימת מקורים ועוד.”

בכל שנייה בוקעים בתעשיית בשר העוף בישראל שבעה אפרוחים. האפרוח בוקע במדגרה, הרחק מאמא תרנגולת. החוויה הראשונה שלו היא נסיעה בסרט נע. פועלים ממינים החוצה את האפרוחים הפגומים ושולחים אותם להשמדה. את האפרוחים האחרים אורזים בארגזים ומעבירים אותם לסככת גידול: סככה אטומה, צפופה ומזוהמת. התעשייה עיוותה את גופם של התרנגולים כדי שיגדלו במהירות, וכדי שהאברים הרווחיים שלהם (במיוחד שרירי החזה) יגדלו אף יותר מהר. כדי להגביר את הקצב עוד, נעשה שימוש בזרזי גדילה מלאכותיים. הריאות והלב מתקשים לעמוד בעומס. הרגליים צולעות וקורסות. אפרוחים רבים מתקשים להיעמד ולגשת לכלי האוכל. בגיל שישה שבועות בלבד מגיע התרנגול הצעיר למשקל של יותר משני ק"ג. בגיל זה הוא היה עדיין אמור לישון תחת הכנפיים של אמו. פועלים נכנסים ללול, תופסים את התרנגולים ודוחסים אותם לכלובים. יותר ממיליון אפרוחים מדי שנה אינם שורדים את המסע במשאית הצפופה, אל המשחטה.

גם חייה של תרנגולת בתעשיית הביצים מתחילים במדגרה תעשייתית. כפי שהתעשייה פיתחה זנים מיוחדים לתעשיית הבשר, כך היא פיתחה זנים מיוחדים לתעשיית הביצים: תרנגולות שלא גדלות במהירות, אבל מטילות הרבה ביצים. לאפרוחים זכרים מהזן הזה אין ערך כלכלי. לכן, ממינים אותם החוצה להשמדה. רוב חייה של התרנגולת עוברים עליה בכלוב רשת צר, יחד עם מספר תרנגולות נוספות. התרנגולת בכלוב לא יכולה לכטא אף התנהגות טבעית. כדי להפיג את השעמום

הלכה ומעשה: עובדות על תעשיית החי המודרנית

למידע נוסף על תעשיות החי, היכנסו לאתר תנו לחיות לחיות
www.letlive.org.il

צער בעלי-חיים בשביל תועלת ורוח ממון

הרב משה נחמני

הכרת, ואין כוונת הרמ"א להתיר בשביל תועלת ורווח ממון. ולפי שיש נטעין (=טועים) לחשוב שהותר זה האיסור לגמרי, כשהוא לתועלת וצורך האדם, ראיתי לכאר בראיות מהש"ס והפוסקים שאינו כן" ומוסיף לכאר לאיזה עניין מותר להשתמש בבעל חיים: "ומה שכתב בסוף קידושין ש"לא נבראו כל הבריות רק לשמש את האדם", גם כן מוקשה לעניות דעתי, דהא אדרבה קאמר שם ראית מימך חיה ועוף שיש להם אומנות והן מתפרנסין שלא בצער והלא לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני וכו'. ולא נבראו אלא לשמש האדם שלא דרך צער, והותר לחרוש ולעבוד בהם, דלא עדיפא מהאדם בעליה דכתיב 'אדם לעמל יולד', ולזאת גם הבהמה שמאכילה ומשקה אותה, בדין שתעמול בעבורו, וכמו שמותר להשתעבד בפועל ועבד, ואסור לצערו ולהתעמר בו בשעבוד יותר מדאי".

כרב של קהילת לובלין הרב קלצקין מכיר גם את הפרקטיקה: "יש מקומות אשר הטבחים מרעיבין העגלים הרכים ומונעים מהן מזונות יום שלם במעת לעת קודם השחיטה, ויש למחות בידם שהוא איסור גמור מן התורה, שהרעבון הוא צער מרובה. והוא מעשה אכזריות לצער העגלים בצער מרובה, שבזה מראין בעצמן שהן בכלל הטבחים שותפיו של עמלק (קידושין פד, יד). וכמו שביארתי למעלה שאין שום היתר לצער בעלי חיים בשביל תועלת ורווח ממון... רבי יהודה אומר משום רבן גמליאל הרי הוא אומר ונתן לך רחמים ורחמך הרי סימן זה מסור בידך כל זמן שאתה רחמן ירחם ה' עליך".

אנו חיים בעולם מתועש. אכילת בשר כבר מזמן איננה מתמצה בשחיטת העז שבחצר הבית ובאופן כללי מרבית בני האדם בעולם המערבי אינם עובדים במישרין בגידול המזון שלהם ועל פי רוב אינם מודעים אפילו לצורת הגידול שלו. גידול אפרוחים או בקר מזמן אינו פסטורלי כפי שדמיינו כשהיינו ילדים... כדי לספק את כמויות המזון הנדרשות כיום אין מנוס מגידול המוני ותיעוש גם של ענף מזון זה. השאלה, אם כן, עולה במלוא חריפותה ב'תעשיית המזון מן החי' בתנאים תעשייתיים עולה הקושי של צרכי האדם ורווחיות הייצור מול הכלל "צער בעלי חיים - דאורייתא" (שבת קכ"ח ע"ב); דהיינו לאילו צרכים הותר השימוש בבעלי חיים? ועד כמה? האם לצורך רווח כספי, תוספת בריאות או אף תענוג?

בספר חדש שיוצא לאור בימים אלו, נדפסת תשובה הלכתית ארוכה בנושא חשוב זה, פרי עטו של הרה"ג רבי אליהו קלצקין זצ"ל, רבה של לובלין, מגדולי הפוסקים בדור הקודם. נביא להלן קטעים מתוך הספר:

פותח בגדר איסור צער בעלי חיים: "יש לכאר דברי הרמ"א באה"ע (סימן ה ס"ק יד) שכתב שכל דבר הצריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום איסור צעב"ח, ונראה שכונתו להתיר דוקא במקום הכרת, וכמו שהצורך לרפואה הוא ענין הכרחי, כן שאר הדברים הם בדומה לזה, כשיש ענין

תעשיית המזון מן החי

רב שיח בישיבת רמות

עם צאתו לאור של ספר חדש 'דרך ישרה', המנתח הלכתית את גדרי צער בע"ח מול תועלת כספית, נקיים דיון תורני באחד הנושאים החשובים והבוערים.

בהשתתפות:

הרב דוד אביחיל, ראש ישיבת רמות
הרב ארליה הראל, ראש ישיבת 'לב חדש'
הרב בנימין רוזנצווייג, ישיבת רמת השרון

יום חמישי, ט' בחשוון (10.11.16),
כשעה 18:45 בישיבת רמות,
רחוב יחזקאל קוטשר 13, ירושלים

ניסה חופשית - כיבוד טבעוני!
הספר 'דרך ישרה' יוענק כשי למשתתפי
האירוע. הציבור, נשים וגברים, מוזמן.

מומלץ להתעדכן בדף האירוע בפייסבוק.
להזמנת הספר: 0543082238.

